



Sygn. akt I CSK 159/14

**WYROK**  
**W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 12 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. M. Spółki z o.o. w W.  
przeciwko Stowarzyszeniu Autorów ZAiKS w W.  
o zapłatę  
oraz z powództwa wzajemnego Stowarzyszenia Autorów ZAiKS w W.  
przeciwko K. M. Spółce z o.o. w W.  
o zobowiązanie i zapłatę,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym  
w Izbie Cywilnej w dniu 12 marca 2015 r.,  
skargi kasacyjnej pozwanego (powoda wzajemnego)  
od wyroku Sądu Apelacyjnego  
z dnia 8 października 2013 r.,

**oddala skargę kasacyjną.**

## UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 27 grudnia 2012 r. uwzględnił w znacznej części powództwo sp. z o.o. K. M. przeciwko Stowarzyszeniu Autorów ZAIKS, zasądając na rzecz powódki kwotę 1.146.219,12 zł z ustawowymi odsetkami i oddalając w pozostałym zakresie powództwo główne. Jednocześnie Sąd ten oddalił powództwo wzajemne pozwanego i powoda wzajemnego - Stowarzyszenia ZAIKS i z tego tytułu zasądził od niego koszty procesu na rzecz powodowej Spółki.

W następstwie rozpoznania apelacji pozwanego i powoda wzajemnego Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym z dnia 8 października 2013 r. zobowiązał powodową Spółkę do udzielenia określonych w sentencji informacji oraz oddalił powództwo wzajemne w pozostałym zakresie (pkt I). Ponadto Sąd ten oddalił apelację w pozostałym zakresie oraz zasądził od pozwanego na rzecz powódki koszty procesu w sprawie z powództwa wzajemnego oraz koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Orzeczenie Sądu drugiej instancji zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne. Wyrokiem z dnia 19 listopada 2007 r. Sąd I instancji zasądził od Spółki K. na rzecz Stowarzyszenia ZAIKS kwotę 405.287 zł, a Sąd odwoławczy wyrokiem z dnia 2 września 2008 r. oddalił apelację Spółki. Następnie strony zawarły umowę z dnia 23 września 2008 r. oraz porozumienie z dnia 1 października 2008 r. na mocy których spłatę należności Spółki wobec Stowarzyszenia rozłożono na raty i doprowadzono do umorzenia toczącego się postępowania egzekucyjnego przeciwko Spółce.

W wykonaniu tych zobowiązań Spółka zapłaciła Stowarzyszeniu kwotę 558.086 zł, a Komornik wyegzekwował od Spółki na rzecz Stowarzyszenia kwotę 588.132 zł.

Z kolei Spółka wniosła 30 grudnia 2008 r. skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 2 września 2008 r., którą Sąd Najwyższy uwzględnił wyrokiem z dnia 16 września 2009 r., uchylając korzystny dla Stowarzyszenia ZAIKS wyrok Sądu Apelacyjnego. Sąd II instancji, w następstwie ponownego rozpoznania sprawy wyrokiem z dnia 29 października 2010 r. uchylił korzystny dla

Stowarzyszenia ZAIKS wyrok Sądu Okręgowego z dnia 19.11.2007 r. i w części umorzył postępowanie wskutek cofnięcia pozwu przez to Stowarzyszenie, a w części zmienił ostatnio wskazany wyrok Sądu Okręgowego i oddalił powództwo Stowarzyszenia ZAIKS.

Postanowieniem z dnia 25 listopada 2011 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej Stowarzyszenia ZAIKS do rozpoznania.

W oparciu o powyższy stan faktyczny Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku, zaskarżonego rozpoznawaną obecnie skargą kasacyjną, stwierdził, że porozumienie zawarte przez strony w dniu 1 października 2008 r. nie miało charakteru ugody skutkującej uznaniem przez Spółkę roszczenia Stowarzyszenia, ponieważ nie zawierało ono niezbędnych dla ugody wzajemnych ustępstw stron, gdyż ustępstwa poczyniło jedynie Stowarzyszenia ZAIKS. W ocenie Sądu Apelacyjnego, porozumienie to zmodyfikowało wówczas jedynie treść stosunku prawnego wynikającego z orzeczenia Sądu Okręgowego z dnia 19 listopada 2007 r.

Zważywszy, że w następstwie wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 października 2010 r. odpadła podstawa prawna spełnionego wcześniej przez Spółkę K. świadczenia, to podlegało ono zwrotowi na podstawie art. 410 w zw. z art. 405 k.c.

Porozumienie stron z dnia 1 października 2008 r. oraz poprzedzające je umowę stron z dnia 23 września 2008 r. ocenił Sąd Apelacyjny jako czynności prawne nieważne z mocy prawa. Uznał ich sprzeczność z kogentnymi przepisami art. 70 ust. 3 i art. 107 prawa autorskiego, a to wobec braku statusu właściwej organizacji zbiorowego zarządzania po stronie Stowarzyszenia ZAIKS, w sytuacji działania również innej organizacji zbiorowego zarządzania - Stowarzyszenia Filmowców Polskich oraz braku wskazania Stowarzyszenia ZAIKS jako organizacji właściwej przez Komisję Prawa Autorskiego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego niedopuszczalne jest umowne kształtowanie zasad pośrednictwa przy wypłacie wynagrodzeń z pominięciem obowiązkowego pośrednictwa właściwej organizacji zbiorowego zarządzania, określonego w art. 70 ust. 3 pr. aut. mającym kognitywny charakter.

Podzielając ocenę Sądu I instancji w kwestii nieważności z tej przyczyny obu umów stron (z września i października 2008 r.) Sąd Apelacyjny zaaprobował

kwalifikację świadczenia, pobranego na ich podstawie od Spółki K. przez Stowarzyszenia ZAIKS, jako świadczenia nienależnego.

Pozwane Stowarzyszenie ZAIKS (i powód wzajemny) zaskarżył skargą kasacyjną wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 8 października 2013 r. w części w jakiej oddalono jego powództwo wzajemne, tj. o zapłatę kwoty 147.885 zł, oraz w części oddalającej jego apelację od orzeczenia Sądu Okręgowego zasądzającego na rzecz powodowej Spółki kwotę 1.146.219,12 zł z ustawowymi odsetkami, a także od rozstrzygnięć o kosztach procesu związanych z kwestionowanymi orzeczeniami.

Strona skarżąca oparła skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, zarzucając naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

- art. 917 k.c. wskutek odmowy kwalifikacji porozumienia stron z dnia 1 października 2008 r. jako ugody, a służącej także zapewnieniu faktycznego wykonania zobowiązań;
- art. 56 k.c. i art. 65 § 2 k.c. wskutek pominięcia analizy całokształtu postanowień powołanego porozumienia;
- art. 58 k.c. w zw. z art. 917 k.c., art. 392 k.c. i art. 104 oraz art. 70 ust. 1 pr. aut. wskutek błędnego uznania za nieważną umowy zawartej przez organizację zbiorowego zarządzania i uprawniającą do pobierania wynagrodzeń na rzecz twórców, których nie reprezentuje bezpośrednio;
- art. 107 pr. aut. poprzez uznanie za twórców należących do organizacji zbiorowego zarządzania wyłącznie członków stowarzyszenia z pominięciem twórców reprezentowanych na podstawie innych tytułów prawnych, w tym umów o wzajemnej reprezentacji; nadto błędną wykładnię tego przepisu uzasadniono przyjęciem, że istotna jest przyczyna niepodejmowania rzeczywistych działań przez inną organizację zbiorowego zarządzania;
- art. 105 ust. 1 w zw. z art. 107 pr. aut. w następstwie pominięcia domniemania wynikającego z pierwszego z tych przepisów.

Pozwane Stowarzyszenie wniosło o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W piśmie procesowym z dnia 31 marca 2014 r. powodowa Spółka wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadnym okazał się zarzut naruszenia art. 917 k.c. przez błędną jego wykładnię i niewłaściwą subsumpcję wskutek odmowy kwalifikacji porozumienia stron z dnia 01 października 2008 r. jako ugody. Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu pierwszej instancji o nieważności tej umowy jako zawartej z naruszeniem art. 70 ust. 3 pr. aut. mającego kognitywny charakter i uznał, że strony nie mogą kształtować zasad pośrednictwa przy wypłacie wynagrodzeń z pominięciem określonego ustawą obowiązkowego pośrednictwa właściwej organizacji zbiorowego zarządzania.

Przesądzenie o wystąpieniu sankcji nieważności dotyczącej wymienioną czynność prawną czyni bezprzedmiotowym próbę strony skarżącej podważenia odmowy zakwalifikowania tej czynności jako ugody, ponieważ bez względu na wynik rozstrzygnięcia tej ostatniej kwestii czynność prawna (bez względu na jej kwalifikację prawną) jest nieważna, bo sprzeczna z imperatywną normą art. 70 ust. 3 pr. aut.

Jako chybione ocenić należało zarzuty naruszenia w obu postaciach art. 56 k.c. i art. 65 k.c., uzasadnione pominięciem dokonania analizy § 2 oraz dalszych postanowień porozumienia z dnia 1 października 2008 r. Takie uzasadnienie zarzutów naruszenia obu wymienionych przepisów mogłoby wskazywać na naruszenie przepisów o procesowym charakterze (np. art. 382 k.p.c.), ale nie może świadczyć ani o błędnej wykładni, ani o niewłaściwym zastosowaniu któregośkolwiek z obu wskazanych przepisów o materialnoprawnym charakterze. Pominięcie przez Sąd analizy wskazanego zgromadzonego materiału dowodowego byłoby uchybieniem o formalnoprawnym charakterze, nie mogącym jednak wpływać na wynik rozstrzygnięcia wobec uznania porozumienia stron za dotknięte w całości sankcją nieważności, czyniącą bezprzedmiotowym analizę jego postanowień.

Nie zasługują również na uwzględnienie zarzuty naruszenia art. 58 k.c. w związku z art. 917 k.c., art. 392 k.c. oraz w związku z art. 104 i art. 70 ust. 3 pr. aut. Sąd Apelacyjny, poprzez odmowę uznania strony pozwanej za organizację właściwą i w konsekwencji uznania z tej przyczyny za nieważne porozumienia

stron z dnia 1 października 2008 r., ani błędnie nie wyłożył art. 58 k.c. ani go wadliwie nie zastosował, skoro uznał tę czynność prawną za sprzeczną z imperatywną normą art. 70 ust. 3 w zw. z art. 107 ust. 1 pr. aut. Nie ma racji strona skarżąca wywodząc, że organizacja zbiorowego zarządzania może zawsze zawrzeć ważną umowę, w której zobowiąże się do przekazywania pobranych wynagrodzeń na rzecz twórców, także tych których nie reprezentuje bezpośrednio. Takie uzasadnienie zarzutu sprowadza się do akcentowania możliwości przekazywania twórcom wynagrodzeń przez tę organizację zbiorowego zarządzania, przy założeniu milczącego aprobowania dopuszczalności pobierania tych wynagrodzeń od korzystających z utworów przez każdą organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Takie założenie jest jednak chybione, ponieważ uprawnienie do pobierania od korzystających z utworów wynagrodzeń i ich wypłacania twórcom, nawet nie reprezentowanym bezpośrednio, przysługuje nie każdej organizacji zbiorowego zarządzania, ale - na mocy art. 70 ust. 3 pr. aut. - tylko właściwej organizacji zbiorowego zarządzania w rozumieniu art. 107 pr. aut. O takim statusie tej organizacji przesądzają wyłącznie przesłanki ustawowe wymienione w ostatnio wskazanym przepisie, a zatem prawo do wynagrodzenia zastrzeżone na rzecz uprawnionych w art. 70<sup>2</sup> ust. 2 pr. aut. może być realizowane - zgodnie z art. 70 ust. 3 pr. aut. - jedynie przez właściwą organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi (wyrok SN z dnia 17 września 2014 r. I CSK 621/13, niepubl.). Będzie nią albo organizacja do której należy twórca uprawniony z tytułu prawa pokrewnego, albo, jeśli nie należy on do żadnej organizacji, to wówczas organizacją właściwą w rozumieniu ustawy będzie organizacja wskazana przez Komisję Prawa Autorskiego. Takiego wskazania tej Komisji nie może zastępować nawet porozumienie między organizacjami zbiorowego zarządzania, przyznające jednej z nich wyłączność działania w określonym terminie (wyrok SN z dnia 16 września 2009 r. I CSK 35/09, OSNC 2010/3/47). W tym stanie rzeczy nie można podzielić stanowiska strony skarżącej, że przesłanką równoważną z przynależnością twórcy do organizacji zbiorowego zarządzania (art. 107 pr. aut.) jest reprezentowanie twórcy przez tę organizację na podstawie innych tytułów prawnych, w szczególności na podstawie umowy o wzajemnej reprezentacji zawartej z inną organizacją zbiorowego zarządzania. Wykładnia językowa art. 107

pr. aut. nie pozwala bowiem na utożsamianie przynależności twórcy do organizacji zbiorowego zarządzania z jego reprezentowaniem przez tę organizację na podstawie innych tytułów prawnych. Przeciwnie, w art. 107 pr. aut. przyjęto, że w razie braku przynależności twórcy do jakiegokolwiek organizacji zbiorowego zarządzania alternatywnym rozwiązaniem jest jedynie wskazanie organizacji właściwej przez Komisję Prawa Autorskiego. Nawet jednak, gdyby hipotetycznie tylko skłonić się do reprezentowanego jednostkowo w piśmiennictwie poglądu, aby na równi z przynależnością do organizacji (członkostwem w niej) traktować powierzenie przez twórcę takiej organizacji w zarząd i pod ochronę swoich praw, bez stania się formalnie jej członkiem, to i tak w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brak jest stosownych ustaleń co do reprezentowania przez stronę pozwaną twórców utworów wykorzystywanych przez powódkę, a zarzut naruszenia w tym aspekcie art. 107 pr. aut. oparto w skardze kasacyjnej na próbie wykreowania nieistniejącego ustalenia.

Nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 107 pr. aut. w zw. z art. 6 k.c. uzasadniony obciążaniem pozwanej ciężarem dowodu, że na danym polu eksploatacji nie działa inna organizacja, oraz jakie są przyczyny niepodejmowania rzeczywistych działań przez taką inną organizację. Tymczasem wiążącym ustaleniem w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku (s. 11) jest to, że pozwana nie jest jedyną organizacją zbiorowego zarządzania, bo na tym samym polu eksploatacji działa również inna organizacja - Stowarzyszenie Filmowców Polskich. Ponadto Sąd Apelacyjny nie obciążył strony pozwanej ciężarem dowodu w przedmiocie wykazania braku faktycznego wykonywania działalności przez ostatnio wymienione Stowarzyszenie Filmowców Polskich, lecz stwierdził, że dowód ten nie obciąża powódki, ponieważ z posiadanego przez to Stowarzyszenie zezwolenia na wykonywanie zarządu utworami audiowizualnymi wynika domniemanie faktycznego wykonywania takiego zarządu, a odmienne porozumienie w tym przedmiocie zawarte między Stowarzyszeniem, a stroną pozwaną i tak nie wywiera skutków prawnych, bo do wyłącznej właściwości Komisji Prawa Autorskiego należy wskazanie właściwej organizacji zbiorowego zarządzania (s. 12). Zważywszy, że na datę wydania zaskarżonego wyroku (8 października 2013 r.) nie doszło do wskazania przez Komisję Prawa Autorskiego

strony pozwanej jako organizacji właściwej w rozumieniu ustawy, przeto w świetle art. 70 ust. 3 pr. aut. strona powodowa nie była zobowiązana do wypłacania twórcom wynagrodzenia za pośrednictwem strony pozwanej, co przesądziło w prawomocnym wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 października 2010 r.

W odniesieniu do zarzutu błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 105 ust. 1 pr. aut. wskutek całkowitego pominięcia domniemania wynikającego z tego przepisu, uznać należy, że zarzut ten nie jest uzasadniony. Sąd Apelacyjny nie dokonywał wykładni normy zawartej w tym przepisie, a zatem nie można uznać za trafny zarzutu dokonania błędnej jego wykładni. Natomiast pominięcie domniemania wynikającego z art. 105 ust. 1 pr. aut., a więc jego niezastosowanie, nie miało wpływu na wynik sporu. Zważyć bowiem należy, że niniejszy proces o zapłatę miał za przedmiot żądanie zwrotu powódce świadczeń na podstawie art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Przyjął tak Sąd Apelacyjny (s. 10) w następstwie odpadnięcia podstawy prawnej spełnionej przez powódkę na rzecz pozwanej świadczenia, a to z mocy prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 października 2010 r. oddalającego powództwo obecnej strony pozwanej przeciwko obecnej stronie powodowej. Skutkiem tego wyroku było więc prawomocne przesądzenie o bezzasadności roszczeń Stowarzyszenia Autorów ZAIKS skierowanych na podstawie przepisów Prawa autorskiego do spółki z o.o. K. M., które Spółka ta wcześniej zaspokoili wobec Stowarzyszenia ZAIKS w następstwie wykonania uprzednio dla niego korzystnych, ale następnie uchylonych nieprawomocnych orzeczeń sądowych.

Zarzut strony skarżącej niezastosowania w niniejszym postępowaniu art. 105 ust. 1 pr. aut. może więc być oceniany jako pośrednia próba kontestowania rozstrzygnięcia, prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 29 października 2010 r., o bezzasadności roszczeń Stowarzyszenia Autorów ZAIKS przeciwko Spółce z o.o. K. M.

Odnosząc się jednak do zarzutu niezastosowania domniemania wynikającego z art. 105 ust. 1 pr. aut. stwierdzić należy, że domniemanie to kreuje uprawnienie organizacji zbiorowego zarządzania do zarządzania i ochrony w odniesieniu do pól objętych zbiorowym zarządzaniem, oraz przesądza o jej legitymacji procesowej w tym zakresie. Istotą tego domniemania jest więc



zwolnienie tej organizacji do obowiązku wykazywania upoważnienia do reprezentacji w procesie o ochronę praw autorskich lub pokrewnych na polach eksploatacji objętych zezwoleniem Ministra Kultury i Sztuki (wyrok SN z dnia 10 grudnia 2004 r., III CK 99/04, niepubl.).

Ponieważ w doktrynie stwierdzono, że przepis art. 105 ust. 1 pr. aut. ma zasięg ograniczony do terytorium RP, przeto wyrażono tam pogląd, że organizacja zbiorowego zarządzania powinna wykazać, iż posiada umowę z odpowiednią organizacją zagraniczną, której zakresem zarządzania i ochrony objęte są dzieła, będące przedmiotem sporu o wynagrodzenie za ich wykorzystywanie.

Skutkiem zastosowania analizowanego domniemania z art. 105 ust. 1 pr. aut. jest jednak powstanie uprawnienia polskiej organizacji w określonym wyżej zakresie przedmiotowym, i to wówczas tylko jeśli inne organizacje nie roszczą sobie tytułu do tego samego utworu lub jego wykonania, natomiast nie jest skutkiem zastosowania tego domniemania uzyskanie przez organizację zbiorowego zarządzania statusu organizacji właściwej w rozumieniu art. 107 pr. aut. Zastosowanie wspomnianego domniemania może więc przesądzić o działaniu więcej niż jednej organizacji na tożsamym polu eksploatacji, natomiast o tym, która z nich uzyska status organizacji „właściwej” w rozumieniu ustawy przesądza dopiero wystąpienie przesłanki określonej w art. 107 ust. 1 pr. aut., a z kolei pozytywny rezultat wystąpienia którejkolwiek z nich pozwala dopiero na zastosowanie art. 70 ust. 3 pr. aut.

W tym stanie rzeczy, wobec braku w skardze kasacyjnej uzasadnionych podstaw, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398<sup>14</sup> k.p.c.